

Мирзаева А.К., Рахимбаев Э.Н.

**КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНДАГЫ КЕН КАЛДЫКТАРЫН
САКТООЧУ ЖАЙЛАРДЫН КООПСУЗДУГУН КАМСЫЗ
КЫЛУУНУ МАМЛЕКЕТТИК ЖӨНГӨ САЛУУ**

Мирзаева А.К., Рахимбаев Э.Н.

**ГОСУДАРСТВЕННОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ
ОБЕСПЕЧЕНИЯ БЕЗОПАСНОСТИ ХВОСТОХРАНИЛИЩ
В КЫРГЫЗСКОЙ РЕСПУБЛИКЕ**

A.K. Mirzaeva, E.N. Rakimbaev

**STATE REGULATION SAFETY OF TAIL STORAGE
IN KYRGYZ REPUBLIC**

УДК: 349.6(0758)

Бул илимий макалада Кыргыз Республикасында кен калдыктарын сактоочу жайлардын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча мамлекеттик башкаруу органдарынын калыптанышы, алардын өнүгүү этаптары, иштөө механизмдери каралган.

Негизги сөздөр: Конституция, укуктук негиздер, ченемдик актылар, өкмөт, коопсуздук, механизм.

В статье рассмотрены становление и этапы развития органов управления по обеспечению безопасности хвостохранилищ и механизмы их работы.

Ключевые слова: Конституция, правовые основы, нормативные акты, правительство, безопасность, механизм.

Кен калдыктарын сактоочу жайлардын коопсуздугун камсыз кылуу суроолорун Конституциялык укуктук негиздерин талдоо көрсөткөндөй Кыргызстанда бул чөйрөдө аныкталган бир укуктук база түзүлгөн, 50дөн ашуун мыйзам актылары кабыл алынган.

Кен калдыктарын сактоочу жайлардын коопсуздугун камсыз кылуу суроолорунун Конституциялык укуктук негиздеринин имплементацияланышы.

Биз башта белгилегендей Кыргыз Республикасынын Конституциясынын 12-беренесине ылайык «Жер, анын кен байлыктары, аба мейкиндиги, суулары, токойлору, өсүмдүктөр жана жаныбарлар дүйнөсү, башка жаратылыш ресурстары Кыргыз Республикасынын гана менчиги болуп эсептелет, бирдиктүү экологиялык системаны сактоо максатында Кыргызстан элинин жашоосу менен иш аракетинин негизи катары пайдаланылат жана мамлекеттин өзгөчө коргоосунда турат» деп бекилген [1].

Бул жерде белгилей кетүү керек, кен калдыктарын сактоочу жайлардын жана радиациялык коопсуздукту мамлекеттик жөнгө салууну

ишке ашыруучу институттардын тутумуна төмөнкүлөр кирет:

- Кыргыз Республикасынын Өкмөтү (Жалпы координация жана МАГАТЭ (КР Өкмөтүнүн тескемеси 05.11.2013-ж.);

- Кыргыз Республикасынын геология жана минералдык ресурстар боюнча мамлекеттик агенттиги (өндүрүштүк коопсуздукту жөнгө салуу суроолору боюнча);

- Кыргыз Республикасынын Саламаттыкты сактоо министрлиги (Санитардык-эпидемиологиялык көзөмөл, радиологиялык көзөмөл);

- Кыргыз Республикасынын экологиялык жана техникалык коопсуздук боюнча мамлекеттик инспекциясы (өндүрүштүк экологияны жана радиациялык коопсуздукту көзөмөлдөө);

- Кыргыз Республикасынын айлана чөйрөнү жана токой чарбачылыгын коргоо агенствосу (айлана чөйрөнү коргоо жана экологиялык коопсуздук чөйрөсүн жөнгө салуу);

- Кыргыз Республикасынын мамлекеттик Бажы кызматы (мыйзамсыз радиоактивдүү заттарды алып кирүү, ИИИ, ЯМ, РАО);

- Кыргыз Республикасынын Өзгөчө кырдаалдар министрлиги (Өзгөчө кырдаалдар жана кырсыктар пайда болуу коркунучу болгондо координациялоо); Кен калдыктары менен иштөө боюнча агентство (жөнгө салуу объектиси: Кара-Балта тоо кен комбинаты; Кен калдыктарын сактоочу жайлар (статусу - аракетте); Атайын комбинат - радиоактивдүү калдыктарды көмүү пункту; Медициналык мекемелер - иондук нурдануунун булактары; Кен калдыктарын жана тоо кен калдыктарын сактоочу баштагы уран өндүрүшүнүн жайлары.

Кыргыз Республикасынын экологиялык коопсуздукту ишке ашыруу боюнча укуктук механизмдер мамлекеттик бийлик органдары так-

тап айтканда аткаруу бийлигинин ишмердүүлүгү менен жөнгө салынат.

Экология чөйрөсүндөгү мамлекеттик башкаруу саясатынын бир катар мүнөздүү белгилерин Н.Э. Асылбекова аныктап, Кыргызстандын экологиялык саясатында төрт негизги этаптарды карап чыккан:

Биринчи этапта (XX кылмыдын 70-ж. орто чени – 80-жж. башталышы) – мамлекеттин жана бүтүндөй коомдун айлана чөйрөгө болгон стратегиялык саясатындагы «жалпы тазалоо» принцибинин үстөмдүк кылышы.

Экинчи этабы (XX кылмыдын 80-жж. башталышы жана орто чени), бул мезгилде чарбалык жана биологиялык тутумдарды «тоталдуу башкаруу» тенденцияларынын таркалышы жана үстөмдүк кылышы.

Үчүнчү этапта (XX кылмыдын 80-ж. орто чени 90-жылдардын ортосу), мамлекеттик экологиялык стратегияда «экологиялык коопсуздук» принциби үстөмдүк кыла баштаган.

Төртүнчү этапта (90-ж. орто ченинен баштап азыркы мезгилге чейин) экологиялык стратегиянын иштөө мезгилинде алдынкы планга «экологиялык туруктуу өнүгүү» принциби чыга баштады.

Бул нерсеге байланыштуу Н.Э. Асылбекова экологиялык стратегияны мамлекеттик саясатта парадигма катары карайт [2, с. 23].

Жаш изилдөөчү Мусабаева Н.А. мындай деп белгилейт - жарандардын укуктарын коргоодо «экологиялык коопсуздук чөйрөсүндө мамлекет тарабынан бүтүндөй механизм түзүлгөн ал өзүнө:

1) укуктун субъектилеринин аракеттеринин укуктук туура экендигин, укук бузуунун учурларын ачыкка чыгаруу үчүн көзөмөлдүк жана контролдук механизмдер бар; 2) укуктук жактан коргоо чаралары; 3) укуктуу коргоонун процессуалдык формалары каралган [3, с.14].

Бирок ошону менен бирге Мусабаева Н.А. «экологиялык коопсуздукту камсыз кылуунун мамлекеттик механизми жумушчу мүнөзгө караганда көбүнчө декларативдүү мүнөзгө ээ», - деп белгилейт.

Мына ошондуктан ал мындай тыянакка келеген - «азыртадан баштап экологиялык кооптуу өндүрүшкө таасир берүүчү экологиялык-экономикалык чараларды түзүү зарыл аларга: жогорку деңгээлдеги булганууну камтыган товарларга экологиялык акциздерди, бул сектордо казып алуу менен алектенген өзүнүн ишмердүүлүгү менен айлана чөйрөнүн олуттуу өзгөрүшүнө алып келген ишканаларга салыктар-

ды, айлана чөйрөнү булгаандыгы үчүн төлөмдөрдү киргизүү менен, республиканын аймагында чет өлкөлүк фирмалардын ишмердүүлүгүнө катуу экологиялык көзөмөл зарыл [3, с. 14].

Биз дагы бир изилдөөчү А.М. Чоровдун оюн кубаттайбыз, ал белгилегендей – «айлана чөйрөнү коргоонун маңызы, коомдун экологиялык кызыкчылыктары менен, коомдун жагымдуу айлана чөйрөгө болгон укуктарынын айкалышынын катышын табууда жатат дейт».

Бул нерсеге байланыштуу А.М. Чоров - «айлана чөйрөнү коргоо жаатындагы мамлекеттик башкаруунун суроолорунун теоретикалык негиздерин бир канча тереңирээк, деталдуу изилдөө керек.

Бул нерсенин дагы бир татаалдаштыруучу укуктук адабияттарда «мамлекеттик башкаруу» категориясына бир тектүү жандашуунун жоктугу», - деп белгилейт [4, с. 14].

Жалпылап алганда кен калдыктарын сактоочу жайлардын коопсуздугун камсыз кылуу боюнча Кыргызстанда жеткиликтүү административдик башкаруу механизмдери калыптана элек;

Кен калдыктарын сактоочу жайларды жөнгө салуу комплекстүү болгондуктан бири-бирин кайталаган бюрократиялык аппараттын көптүгү;

Кен калдыктарын сактоочу жайлардын коопсуздугун камсыз кылуу органдарынын функцияларынын кайталанышы;

Кен калдыктарын сактоочу жайлардын коопсуздугун камсыз кылуу мамлекеттик башкаруу эффективдүү иштеши үчүн функционалдык милдеттерди, жоопкерчилик институтун так аныктоо зарыл.

Адабияттар:

1. Конституция Кыргызской Республики. Принята на Референдуме (на всенародном голосовании) Кыргызской Республики 27 июня 2010 года. - Б.: 2010. - С. 123.
2. Асылбекова Н.Э. Экологическая стратегия как парадигма государственной политики: Автореф. дис. к.ю.н.: 12.00.06. - Бишкек, 2013. - С. 23.
3. Мусабаева Н.А. Правовое регулирование обеспечения экологической безопасности Кыргызской Республики: Автореф. дис.к.ю.н.: 12.00.06. - Ош, 2014. - С. 25.
4. Чоров А.М. Государственное управление в области охраны окружающей среды и рационального использования природных ресурсов: Автореф. дис. к.ю.н.: 12.00.14. - Бишкек, 2006. - С. 28.

Рецензент: д.ю.н., профессор Кулдышева Г.К.